

UPORABA UČNIH METOD IN UČNIH OBLIK PRI ŠPORTNI VZGOJI V PRVEM TRILETJU

(objavljeno: *Otrok v gibanju* [Elektronski vir] / uredili, edit by Rado Pišot ... [et al.]. - Koper : Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, 2004. 6 str.)

Vesna Štemberger, Pedagoška fakulteta Ljubljana

Povzetek

Z vprašalnikom za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti na področju športne vzgoje (Štemberger, 2003), smo ugotavljali, katere učne metode in učne oblike pri športni vzgoji razredne učiteljice najpogosteje uporabljajo. V raziskavo je bilo vključenih 134 razrednih učiteljic, ki so v šolskem letu 2001/ 2002 poučevale na šolah prvega kroga devetletke. Podatki so bili obdelani z ustreznimi statističnimi metodami glede na značilnosti spremenljivk. Rezultati so pričakovani, saj učiteljice večinoma uporabljajo bolj znane in enostavne učne metode in učne oblike, medtem ko nekaterih zahtevnejših (npr. delo z dopolnilnimi oziroma dodatnimi nalogami) ne uporabljajo pogosto. Prav tako se pojavlja slabše razumevanje uporabe nekaterih učnih metod (metoda igre) in učnih oblik (individualna učna oblika).

Ključne besede: športna vzgoja, učne metode, učne oblike, razredni učitelj

Abstract

NAREDI

Uvod

Prenova osnovne šole je pred učitelja tudi na področju športne vzgoje postavila nove zahteve. Pomemben element učnega načrta so tako predpisani standardi znanj, ki naj bi jih učenci dosegali pri športni vzgoji. Do tega cilja pa lahko pridejo (–mo) le preko kakovostno načrtovanega in vodenega procesa športne vzgoje. Glede na različnost otrok v tem obdobju (*različen tempo rasti in razvoja, različne gibalne izkušnje ter znanje, ki jih otrok »prinese« s seboj ter nenazadnje različen odnos otrok do športa*), mora učitelj izbirati ustrezne metode in oblike dela, s pomočjo katerih bo vse učence lahko pripeljal do ustreznega znanja. Zato je ustrezna izbira učnih metod in učnih oblik pri športni vzgoji zelo pomembna. Razvojnja stopnja otrok, stopnja učnega procesa, vsebine, učiteljeva osebnost (Kovač, Strel, 1999) ter nenazadnje tudi prostor in oprema, določajo izbiro metod in oblik dela. Osnovni športni program, ki je ponujen v prvem triletju (Kovač, Novak, 1998), naj bi otroci spoznali z igro, saj je le- ta za njih najbolj naraven način izražanja. Le- te pa naj bi izvajali večinoma frontalno v različnih oblikah (pari, skupina...) (Kovač, Novak, 1998). Z raziskavo smo želeli ugotoviti, katere učne metode in učne oblike razredne učiteljice, ki samostojno poučujejo športno vzgojo, najpogosteje uporabljajo in kakšne so razlike med učiteljicami pri uporabi učnih metod in učnih oblik pri športni vzgoji.

Metode dela

V vzorec je bilo vključenih 134 učiteljic razrednega pouka, ki so v šolskem letu 2001/2002 poučevale na eni od šol, uvrščenih v prvi krog izvajanja programa devetletne osnovne šole. Nekaj več kot polovica izbranih učiteljic je imela višjo izobrazbo, visoko izobrazbo je imelo nekaj manj kot pol izbranih učiteljic. Tretjina učiteljic je imela od 5 do 15 let delovne dobe, tretjina od 16 do 25 let delovne dobe; ostale so imele manj kot 5 oziroma več kot 26 let delovne dobe. 59 % učiteljic je imelo naziv »mentorica«, brez naziva je bilo 22% učiteljic, naziv »svetovalka« pa je imelo 19% učiteljic.

V raziskavi smo uporabili vprašalnik, povzet po vprašalnikih za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v vzgoji in izobraževanju (Modro oko, 2001), ki smo ga predelali in prilagodili področju športne vzgoje v prvem triletju (Štemberger, 2003) (vprašalniki so na voljo pri avtorici prispevka). Izračunali smo osnovno statistiko, s pomočjo katere smo dobili podatke o porazdeljenosti posameznih spremenljivk. Značilnost povezav med posameznimi spremenljivkami smo ugotavljali z izračunom Pearsonovega koeficienta.

Rezultati in razprava

Tabela 1: Kako pogosto uporabljate pri športni vzgoji naslednje učne metode. V vsaki vrstici obkrožite en odgovor

	<i>vedno</i>	<i>pogosto</i>	<i>redko</i>	<i>nikoli</i>
--	--------------	----------------	--------------	---------------

a)	<i>razlaga</i>	43,6¹	36,1	20,3	0,0
b)	<i>pogovor</i>	35,1	54,2	9,2	1,5
c)	<i>demonstracija – učitelj</i>	36,1	58,6	5,3	0,0
d)	<i>demonstracija – učenec</i>	21,6	64,9	12,7	0,7
e)	<i>demonstracija – video</i>	0,8	2,3	20,8	76,2
f)	<i>metoda igre</i>	56,7	41,8	1,5	0,0
g)	<i>gibalno prikazovanje (uprizorjanje)</i>	29,2	61,5	8,5	0,8

Uporaba učnih metod pri športni vzgoji je pričakovana, če upoštevamo odgovora, ki izražata najpogosteje uporabljene metode (vedno in pogosto). Zelo pogosto učiteljice uporabljajo učni metodi pogovora in razlage. Slednje je pri športni vzgoji včasih manj zeleno, če je uporabljeno kot samostojna učna metoda, saj je vprašanje, koliko povedanega si učenci dejansko zapomnijo ter koliko si lahko na podlagi razlage sploh predstavljajo, še posebej, če upoštevamo dejstvo, da je otrok v tem obdobju na stopnji konkretnologičnih miselnih operacij. Otrokov mišljenje je logično in fleksibilno, kar pomeni, da lahko hkrati razmišlja in upošteva več vidikov istega problema, vendar pa si mora pri mišljenju pomagati s predstavljanjem konkretnih situacij (Marjanovič Umek, Zupančič, 2004). Je pa seveda razlaga potrebna ob demonstraciji, saj z njo pojasnjujemo gibanje, opozarjamo na napake... (Kovač, Strel, 1999). Demonstracija je verjetno ena pomembnejših učnih metod, saj lahko z njeno pomočjo vplivamo na več otrokovih čutil hkrati, kar je še posebej pomembno, saj otrok v tem obdobju (še posebej ob začetku šolanja) svet doživlja celostno. Rezultati kažejo, da se najpogosteje uporablja neposredna demonstracija (torej tista, ko gibanje prikaže učitelj sam), pri posredni demonstraciji pa je pričakovano veliko demonstracije učencev in zelo malo uporabe videa kot pomoči pri demonstraciji. Vprašanje pa je, koliko so ti rezultati realni, saj lahko domnevamo, da so respondenti odgovarjali skladno s pričakovani anketarjev. Drug pomislek, ki se pojavlja pa je, ali je demonstracija učiteljic res pravilna. Rezultati raziskave (Štemberger, 2003), s katero smo preverjali znanje učencev pri športni vzgoji, ki so jih poučevale učiteljice, vključene v naš vzorec, so namreč pokazali slabo osnovno znanje učencev pri športni vzgoji po končanem tretjem razredu. Vsekakor bi morali že v času dodiplomskega študija bodočih razrednih učiteljev dati velik poudarek na pravilni demonstraciji, na prepoznavanju napak v gibanju ter vedenju, kako posamezne napake odpraviti. V tem obdobju so otroci namreč najbolj dojemljivi za učenje zapletenih gibalnih vzorcev (Strel, Kovač, 2000), zato se relativno lahko učijo novih gibanj. Problem, ki se pojavi pa je, če se otroci naučijo napačnih gibov, kar je kasneje zelo težko popraviti. Zato mora biti demonstracija res kakovostna. Ob ugotavljanju razlik med učiteljicami glede na njihovo delovno dobo, starost naziv ter stopnjo izobrazbe, smo ugotovili, da se razlike pojavljajo le pri uporabi učne metode demonstracije, in sicer rezultati kažejo (*tabele z rezultati so na voljo pri avtorici*), da se pogostost neposredne demonstracije viša z višanjem izobrazbe učiteljic ($p = 0,000$). Učiteljice z visoko izobrazbo namreč bolj pogosto same demonstrirajo, kot učiteljice, ki imajo višjo izobrazbo oziroma učiteljišče. Zaradi sistema izobraževanja razrednih učiteljev, se razredni učitelji šele od leta 1987 izobražujejo po 4- letnem univerzitetnem programu, zato so učiteljice, ki imajo visoko izobrazbo praviloma mlajše kot učiteljice z višjo izobrazbo. Tudi zato bolj pogosto neposredno demonstracijo uporabljajo učiteljice, ki so mlajše ($p = 0,038$), medtem ko starejše učiteljice pogosteje za pomoč pri demonstraciji prosijo učenca ($p = 0,040$).

Metoda igre je bila sicer umeščena v vprašalnik, vendar je glede na to, da stroka ni enotna v opredeljevanju te metode (Kovač, Strel, 1999; Pišot, 1994), odgovore zelo težko interpretirati. Igra kot učna metoda bi morala biti namreč vezana na učitelja (učna metoda je način dela pri pouku (Poljak, 1991), igra kot način spoznavanja pa je vezana pretežno na učenca (Kovač, Strel, 1999). Domnevamo lahko, da učiteljice večino ur športne vzgoje speljejo preko igre oziroma s pomočjo igre.

Tabela 2: Kako pogosto pri športni vzgoji uporabljate naslednje učne oblike? V vsaki vrstici obkrožite en odgovor.

		<i>vedno</i>	<i>pogosto</i>	<i>redko</i>	<i>nikoli</i>
a)	<i>Frontalna</i>	18,9	40,2	37,9	3,0
b)	<i>Individualna</i>	15,9	63,6	20,5	0,0

¹ Odebeljeni rezultati so najpogostejši odgovori na posamezno vprašanje

c)	<i>Skupinska</i>	19,7	79,5	0,0	0,8
d)	<i>Kombinirano delo</i>	20,8	71,5	7,7	0,0
e)	<i>Vadba po postajah</i>	0,7	90,3	9,0	0,0
f)	<i>Obhodna vadba</i>	1,5	82,7	15,0	0,8
g)	<i>Poligon</i>	0,0	93,2	6,8	0,0
h)	<i>Štafeta</i>	1,5	78,8	18,9	0,8
i)	<i>Delo v igralnih skupinah</i>	13,2	72,1	14,0	0,8
j)	<i>Delo z vrsto, kolono</i>	5,3	54,5	39,4	0,8
k)	<i>Delo s kartoni</i>	0,0	8,3	75,8	15,9
l)	<i>Delo z dopolnilnimi nalogami</i>	0,0	20,6	70,2	9,2
m)	<i>Delo z dodatnimi nalogami</i>	0,8	33,8	56,9	8,5
n)	<i>Delo s homogenimi in heterogenimi skupinami</i>	6,9	51,1	38,2	3,8

Problem, ki se je pojavil ob anketiranju je, da učiteljice zelo pogosto enačijo delo po postajah z obhodno vadbo (tudi na vprašalnikih, ki so jih učiteljice vrnile, so se pojavljala vprašanja, v čem je razlika med obema oblikama), kot individualno učno obliko pa pojmujejo vsako delo, ko učenec dela sam (po tej razlagi so torej tudi štafetne igre lahko individualna učna oblika, saj vsak učenec progo premaga sam), in ne dejansko individualno delo na podlagi učenčevega znanja, sposobnosti... V kolikor bi bili ti rezultati realni, bi bili lahko zadovoljni z dejstvom, da učiteljice delo res prilagajajo vsakemu učencu.

Glede na priporočilo, da so v prvem triletju za učence primerni in učinkoviti poligoni in štafetne igre, lahko ugotovimo, da učiteljice ti obliki ustrezno uporabljajo, vprašanje pa je, kaj so si učiteljice predstavljale pod frontalno učno obliko (v tem primeru se je namreč pokazalo, da bi moral biti vprašalnik za področje športne vzgoje, zaradi napačnega interpretiranja posameznih učnih oblik, še bolj prilagojen). Frontalna učna oblika je res priporočljiva v prvem triletju (poligoni, štafetne igre...) (Kovač, Novak, 1998), vendar se zaradi tega mnogokrat izbira lažje gibalne naloge, da lahko hkrati zaposlimo vse otroke (Strel, Kovač, 2003).

Razlog za zelo nizko uporabo kartonov (vsebinskih, organizacijskih) je verjetno v tem, da je teh na tržišču zelo malo (npr. Kurber, 1983), učitelji pa jih sami verjetno manj pripravljajo. Glede na to, da se napačno pojmuje individualna učna oblika, je tudi vprašanje, ali učiteljice (če že same pripravljajo kartone), pripravljajo vsebinske ali organizacijske kartone. Kartoni so nedvomno premalo izkoriščena možnost, saj se z uporabo organizacijskih kartonov lahko pomembno izboljša učinkovitost časa ure športne vzgoje (več časa nam ostane za vadbo). Z uporabo vadbenih kartonov pa lahko dosežemo boljše individualizacijo pouka.

V prvem triletju bi morali veliko časa nameniti utrjevanju pridobljenih znanj, saj je potrebno v tem obdobju ustvariti široko podlago znanj in gibalnih izkušenj, zato bi morala imeti delo z dodatnimi in dopolnilnimi nalogami večji pomen. Za takšen način dela pa morajo biti učenci že relativno samostojni, učitelj za lažjo organizacijo in izvedbo potrebuje kartone, zaradi boljšega nadzora (varnost, popravljanje napak, pomoč učencem...) pa bi bilo zaželeno, da sta pri takšnih urah prisotna dva pedagoga. Kljub temu pa bi v enostavni obliki lahko že v prvem razredu delo organizirali v oblik dodatnih oziroma dopolnilnih nalog.

Med različnimi skupinami učiteljic razlik v uporabi učnih oblik nismo našli.

Sklep

Čeprav zgolj ustrezna uporaba učnih oblik in učnih metod še ne zagotavlja kakovostne športne vzgoje, pa je lahko njihova uporaba eden od kazalcev kakovosti, na katerega lahko vplivamo, če poznamo rezultate.

Razrednim učiteljicam smo tako v izpolnjevanje ponudili vprašalnik, ki je v prvi vrsti sicer namenjen potrebam samoevalvacije, vendar slednja na področju športne vzgoje, vsaj v prvih razredih osnovne šole, še ni zaživela. Ker je vprašalnik nastal na podlagi vprašalnikov za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v vzgoji in izobraževanju in bil prilagojen področju športne vzgoje, je način izpolnjevanja podoben, kot velja za vse ostale vprašalnike s tega področja. Ugotavljamo pa, da bi za bolj realno sliko verjetno morali narediti posnetek stanja-neposredno opazovanje ur športne vzgoje, dobljene rezultate pa primerjati z učiteljevo pripravo. Ves čas se namreč poraja dvom, da učiteljice nekatere učne oblike (individualna učna oblika) in učne metode (metoda igre) razumejo napačno, nekatere pa slabše poznajo (npr. delo z dopolnilnimi oziroma dodatnimi nalogami).

Kljub temu, da veliko učiteljic samostojno demonstrira pri športni vzgoji, bi kazalo temu že v času dodiplomskega študija posvetiti še več časa (pravilna demonstracija, popravljanje napak...). Učiteljicam, ki že poučujejo in ki pri športni vzgoji ne demonstrirajo same, pa bi morali pomagati v sklopu stalnega strokovnega spopolnjevanja, še lažje pa bi bilo, če bi se na šoli povezali športni pedagogi in razredne učiteljice. Zato je

sodelovanje športnega pedagoga in razredne učiteljice na šoli zelo zaželeno, četudi ne poteka v obliki skupnega poučevanja.

Glede na to, da je metoda igre med učiteljicami najpogosteje uporabljena metoda, bi morali to metodo natančneje opredeliti. Kar 98,5% učiteljic to metodo namreč uporablja vedno ali pogosto, vprašanje pa je, kaj pod to metodo razumejo.

Frontalna učna oblika – poligon in štafetne igre, je zelo pogosto uporabljena učna oblika, vendar naj bi jo, glede na to, da je to oblika dela, ki na eni strani omogoča lažje delo in boljši nadzor nad učenci, po drugi strani pa slabo vpliva na navezovanje socialnih stikov in ne upošteva načela individualizacije (Strel, Kovač, 2003), manj uporabljali. Poligoni in štafetne igre so sicer za učence nižjih razredov zelo primerni, vendar naj bi učitelj tudi znotraj poligona in štafetnih iger iskal rešitve, ki bi omogočale vsaj nekaj individualizacije.

Glede na to, da je vadba po postajah pogosto uporabljena učna oblika, bi lahko učitelji delo še bolj individualizirali z uporabo dopolnilnih ali dodatnih nalog in uporabo kartonov. Delo z dopolnilnimi in delo z dodatnimi nalogami sta obliki, ki zahtevata nekaj več znanja, natančno organizacijo dela, večjo samostojnost učencev ter sposobnost učitelja, da nadzoruje čimveč učencev naenkrat. V enostavni obliki bi z uporabo teh oblik učitelji lahko začeli že v prvem razredu, ko sta pri delu ur prisotna dva pedagoga in je uporaba obeh omenjenih učnih oblik lažja.

Čeprav se zdi uporaba učnih metod in učnih oblik pri športni vzgoji enostavna in imajo učiteljice veliko znanja in izkušenj tudi pri drugih predmetih, pa se moramo zavedati, da je uporaba posameznih učnih metod in oblik drugačna kot pri ostalih predmetih, nekaterih metod in oblik dela pa ostali predmeti sploh ne poznajo. Ker se učiteljice seminarjev stalnega strokovnega spopolnjevanja s področja športne vzgoje ne udeležujejo pogosto (Štemberger, 2003), hkrati pa pogosto prebirajo revije s področja vzgoje in izobraževanja ter domače strokovne knjige (Štemberger, 2003), bi morali preko prispevkov v revije, ki jih učiteljice pogosteje berejo ter z izdajo priručnikov s področja športne vzgoje to področje bolj predstaviti razrednim učiteljicam. Veliko informacij in potrebnega znanja pa lahko razredne učiteljice dobijo tudi s sodelovanjem s športnim pedagogom, kar bi morali spodbujati ne le v obliki skupnega poučevanja pač pa tudi sicer.

Literatura

1. Kovač, M., Novak, D. (1998). Učni načrt – športna vzgoja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo.
2. Kovač, M., Strel, J. (1999). Učne metode. www.sp.uni-lj.si/didaktika. Ljubljana: Fakulteta za šport.
3. Kurber, D., Novak, N., Novak, L. (1983). Vadbene kartice za razvijanje osnovnih motoričnih sposobnosti na nižji stopnji osnovne šole. Ljubljana : Šolski center za telesno vzgojo.
4. Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (2004). Razvojna psihologija. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.ž
5. Modro oko (2001). Spoznaj, analiziraj, izboljšaj. Nadaljevanje projekta Ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v vzgoji in izobraževanju (2000). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.
6. Pišot, R. (1994). Vpliv različnih metod dela na razvoj psihosomatičnih dimenzij enajstletnih učencev. Magistrsko delo, Ljubljana: Fakulteta za šport.
7. Strel, J., Kovač, M. (2000). Gibalni razvoj otrok in mladine. V. Zbornik Otrok v gibanju, zbornik 1. mednarodnega posveta (str. 39 – 62). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
8. Strel, J., Kovač, M. (2003). Učne oblike. <http://www.sp.uni-lj.si/didaktika>. Ljubljana: Fakulteta za šport.
9. Štemberger, V. (2003). Zagotavljanje kakovosti športne vzgoje v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju devetletne osnovne šole. Doktorska disertacija. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.